

Dorota Murzyn

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
e-mail: dorota.murzyn@up.krakow.pl

SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA I INKLUZYWNOŚĆ JAKO PRIORYTETY POLITYKI SPÓJNOŚCI UE

SOCIAL COHESION AND INCLUSIVENESS AS THE PRIORITIES OF EU COHESION POLICY

DOI: 10.15611/pn.2018.537.06
JEL Classification: F63, O15, O20

Streszczenie: Polityka spójności ma być narzędziem, za pomocą którego UE odpowiada na obecne wyzwania w sferze gospodarczej, społecznej i politycznej. Jednym z nich jest rosnąca skala ubóstwa, nierówności i wykluczenia społecznego w Europie. Stąd coraz większego znaczenia nabierają działania na rzecz osiągnięcia spójności społecznej, której sednem jest zmniejszanie różnic w poziomie i jakości życia mieszkańców Unii oraz tworzenie gospodarczego otoczenia, w którym wszyscy uczestniczą i mogą czerpać korzyści. Celem artykułu jest przedstawienie koncepcji spójności społecznej i inkluzywności oraz próba oceny roli polityki spójności UE w ich osiągnięciu. Autorka poszukuje odpowiedzi na pytania: jak wygląda sytuacja w zakresie spójności społecznej i rozwoju inkluzywnego w UE w świetle wybranych wskaźników, w jaki sposób spójność społeczna i inkluzywność mają być osiągnięte poprzez działania polityki spójności oraz jakie są związane z tym wyzwania.

Słowa kluczowe: polityka spójności UE, spójność społeczna, inkluzywność.

Summary: Cohesion policy is to be a tool by which the EU responds to current challenges in the economic, political and social spheres. One of them is the growing scale of poverty, inequality and social exclusion in Europe. This is why activities aimed at achieving social cohesion are becoming more and more important, the essence of which is reducing the differences in the level and quality of life of the citizens of the Union and creating an economic environment in which everyone can participate and benefit. The aim of the article is to present the concepts of social cohesion and inclusiveness, and an attempt to assess the role of EU cohesion policy in achieving them. The author looks for answers to the questions: what is the situation regarding social cohesion and inclusive development in the EU in the light of selected indicators, how social cohesion and inclusiveness are to be achieved through the actions of cohesion policy and what are the related challenges.

Keywords: EU cohesion policy, social cohesion, inclusiveness.

1. Wstęp

Polityka spójności ma być narzędziem, za pomocą którego UE odpowiada na obecne wyzwania w sferze gospodarczej, społecznej i politycznej. Jednym z nich jest rosąca skala ubóstwa, nierówności i wykluczenia społecznego w Europie. Stąd coraz większego znaczenia nabierają działania na rzecz osiągnięcia spójności społecznej, której sednem jest zmniejszanie różnic w poziomie i jakości życia mieszkańców Unii oraz tworzenie gospodarczego otoczenia, w którym wszyscy uczestniczą i z którego mogą czerpać korzyści.

Celem artykułu jest przedstawienie koncepcji spójności społecznej i inkluzywności oraz próba oceny roli polityki spójności UE w ich osiągnięciu. Autorka poszukuje odpowiedzi na pytania: jak wygląda sytuacja w zakresie spójności społecznej i rozwoju inkluzywnego w UE w świetle wybranych wskaźników, w jaki sposób spójność społeczna i inkluzywność mają być osiągnięte poprzez działania polityki spójności oraz jakie są związane z tym wyzwania.

Część teoretyczna opiera się na przeglądzie literatury, badania obejmują analizę źródeł pierwotnych, takich jak dokumenty programowe i akty prawne na poziomie UE. Wykorzystano także dane Eurostatu w celu pokazania sytuacji w zakresie spójności społecznej i inkluzywności w krajach Unii oraz dane Komisji Europejskiej dla określenia udziału polityki spójności w ich wspieraniu.

2. Spójność społeczna a inkluzywność

Koncepcja spójności społecznej ma korzenie w klasycznej teorii socjologicznej i pojęciu wyjaśniającym społeczne konsekwencje zmian strukturalnych związanych z uprzemysłowieniem i modernizacją. Choć wyraźne użycie terminu „spójność społeczna” jest stosunkowo nowe, idee związane z solidarnością i spójnością społeczeństwa od dawna stanowią przedmiot zainteresowania badaczy społecznych. Źródłem tej koncepcji można doszukiwać się w pracach Durkheima, który badając procesy społeczne, uznał, że społeczeństwo będzie spójne i zwarte dopóty, dopóki istnieje społeczna i moralna solidarność, dzięki której jednostki łączą się w grupy [Durkheim 1957; 1999]. Od lat 50. XX w. dyskusje o spójności toczą się nieprzerwanie, jednak jak zauważa Friedkin, teoretyczne ujęcie spójności społecznej „rozplynęło się” wśród różnych powiązanych z sobą konstrukcji, tworząc ogromne zamieszanie [Friedkin 2004, s. 413].

Spójność społeczna jest odbierana w nieco inny sposób przez różnych badaczy i naukowców społecznych. Ponadto jest koncepcją wywodzącą się z polityki społecznej, czego konsekwencją jest wielość podejść teoretycznych, koncepcyjnych i metodologicznych badających to zjawisko. Współczesne analizy określają spójność społeczną jako zjawisko wielowymiarowe bądź też jako niejasną koncepcję mierzoną wieloma wskaźnikami. Elementy i wymiary często wykorzystywane przy definiowaniu terminu spójności społecznej to m.in. pojęcie ładu społecznego [Hir-

schfield, Bowers 1997], włączenia gospodarczego i społecznego [Easterly i in. 2006; White 2003] czy kapitału społecznego [Friedkin 2004]. Spójność społeczna bywa także utożsamiana z postępem społecznym [Dziembała 2017]. Niemniej spójność społeczna pozostaje spornym i upolitycznionym terminem, a definicja jest trudna do uchwycenia. Prowadzone są debaty na temat tego, czy jest to zmienna niezależna, czy zależna oraz czy jest to przyczyna, czy skutek.

Próbując pogodzić te różnorodne podejścia, można uznać, że spójność społeczna jest zarówno celem, jak i środkiem do osiągnięcia innych celów gospodarczych i rozwojowych. Z jednej strony, bardziej spójne społeczeństwa można uznać za harmonijne i lepsze miejsca do życia ze względu na mniejszą przestępczość i mniej konfliktów, a osiągnięcie takiego stanu jest celem polityk. W tym ujęciu podkreślany jest związek między polityką spójności a kapitałem społecznym. Kluczową rolę w kreowaniu kapitału społecznego odgrywają relacje międzyludzkie, zaufanie czy współdziałanie, a to z kolei są nieodłączne komponenty spójności społecznej. Społeczności i społeczeństwa o wysokim zaufaniu interpersonalnym oraz o bardziej obywatelskiej działalności mogą być bardziej spójne. Z drugiej strony, spójność społeczna może wpływać na wzrost gospodarczy poprzez wpływ na stabilność społeczno-polityczną, jakość instytucjonalną czy tworzenie kapitału ludzkiego.

Spójność jest aspektem tej samej konstrukcji społecznej, co inkluzja [Spicker 2014]. Społeczeństwa są spójne w takim stopniu, w jakim istnieją w nim związki solidarności; ludzie są włączani, gdy są częścią solidarnych sieci społeczno-obywatelskich. Tam, gdzie jest spójność, istnieje solidarność, a tam, gdzie jest solidarność, jest inkluzja.

Zgodnie ze współczesną koncepcją polityki społecznej, inkluzja społeczna to proces „włączania” osób marginalizowanych w tzw. nurt życia przez pełne uczest-

Tabela 1. Wymiary spójności społecznej

Sfera aktywności	Rodzaj relacji	
	Formalne	Materialne
Ekonomiczna	Inkluzja – ekskluzja Spójność społeczna jako zdolność do uczestnictwa w rynku pracy i w rynku konsumpcji	Równość – nierówność Spójność społeczna rozumiana jest jako publiczne i prywatne instytucje, które zapewniają bardziej równomierny rozkład zasobów ekonomicznych w społeczeństwie
Polityczna	Prawomocność – nieprawomocność Spójność społeczna jako publiczne i prywatne instytucje, które służą jako mediatorzy w konfliktach społecznych	Uczestnictwo – pasywność Spójność społeczna jako zaangażowanie w sprawy społeczności lokalnej i państwa
Społeczno-kulturowa	Uznanie – odrzucenie Spójność społeczna jako tolerancja dla różnych stylów życia i kultur, pluralizm jako cnota	Przynależność – izolacja Spójność społeczna jako wspólne wartości, poczucie bycia częścią większej całości

Źródło: [Szarfenberg 2010, s. 136-137].

nictwo w życiu społecznym. Inkluzja społeczna jest więc procesem stwarzającym osobom zagrożonym ubóstwem i wykluczeniem społecznym możliwości uzyskania szans i zasobów niezbędnych do pełnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym, kulturalnym, jak również poziomu życia traktowanego jako standard w danym społeczeństwie [Szatur-Jaworska 2005]. Istotą inkluzji społecznej jest zatem ograniczanie nierówności między poszczególnymi grupami lub wspólnotami najmniej uprzywilejowanymi a pozostałą częścią społeczeństwa przez likwidację nierówności oraz udzielanie wsparcia tym, którzy go najbardziej potrzebują. Inkluzja społeczna jest zjawiskiem odwrotnym do ekskluzji (wykluczenia społecznego, marginalizacji). Wykluczenie społeczne to niezdolność do uczestnictwa w uznawanych za ważne aspektach życia społecznego – gospodarczych, politycznych i kulturowych [Gore, Figueiredo 2003, s. 18]. Wykluczenie społeczne to zarówno stan, jak i proces. Jako stan jest równoznaczne z relatywną deprywacją, jako proces odnosi się do społecznie kształtowanych struktur i procesów, które utrudniają części populacji dostęp do zasobów gospodarczych, do dóbr społecznych i do instytucji określających ich los [Gore, Figueiredo 2003, s. 19]. Inkluzja związana jest ze zmniejszaniem nierówności społecznych, a te, jak pokazują najnowsze badania, jeśli są zbyt wysokie, mogą hamować wzrost gospodarczy [Malinowski 2016].

Uporządkowania wielu aspektów, które wywnioskowano z różnych badań empirycznych nad spójnością społeczną, dokonał P. Bernard [1999]. Wyróżnił on dwa wymiary spójności społecznej: sferę aktywności (ekonomiczna, polityczna, społeczno-kulturowa) oraz rodzaj relacji (formalne, materialne). Całość tego podejścia wraz z różnymi znaczeniami spójności społecznej przedstawia tabela 1. [zob. Szarfenberg 2010].

Pod względem pojęciowym idee inkluzji i spójności mają źródło we wspólnym rdzeniu: modelu solidarności, który stał się dominujący w znacznej części Europy.

3. Spójność społeczna i wzrost inkluzywny w Unii Europejskiej

W kontekście Unii Europejskiej koncepcja spójności społecznej nabrała rozpędu w latach 90. XX w. W traktacie o Unii Europejskiej wpisano: „W celu wspierania harmonijnego rozwoju całej Unii rozwija ona i prowadzi działania służące wzmocnieniu jej spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. W szczególności Unia zmierza do zmniejszenia dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów oraz zacofania regionów najmniej uprzywilejowanych” [Traktat o Unii Europejskiej 2016, art.174].

Koncepcja spójności społecznej R. Berger-Schmitt [2000] w kontekście europejskim wiąże się z dwoma określonymi celami: pierwszy dotyczy zmniejszenia nierówności i wykluczenia społecznego, a drugi wzmocnienia stosunków społecznych, interakcji i więzi. Rada Europy definiuje spójność społeczną jako „zdolność społeczeństwa do zapewnienia dobrobytu dla wszystkich jego członków – minimalizowanie nierówności i unikanie marginalizacji – w celu zarządzania różnicami i podziałami oraz zapewnienia środków zapewniających dobrobyt wszystkim obywatelom” [Council of Europe 2010].

Na początku XXI w. wykluczenie społeczne stało się jedną z podstawowych kwestii społecznych w krajach europejskich. Bierze się ono z wszelkiego rodzaju nierówności, a polega na swoistej izolacji z życia społecznego osób odbiegających od powszechnie przyjętych norm. Zjawisko to dotyczy wszystkich gospodarek i jest w dużej mierze niezależne od rozwoju gospodarczego państw. Nie dziwi zatem fakt, że przeciwdziałanie mu jawi się jako jeden z najważniejszych celów polityki Unii Europejskiej w sferze społecznej. Niekorzystny status społeczno-ekonomiczny często rozpatrywany jest przez pryzmat niewysokich dochodów. Jednocześnie na szczeblu unijnym próbuje się ujmować ubóstwo szerzej, odnosząc się nie tylko do poziomu dochodów, lecz także możliwości zaspokojenia określonych potrzeb czy stopnia integracji z rynkiem pracy.

W Strategii Europa 2020 jednym z priorytetów (obok wzrostu inteligentnego i zrównoważonego) jest wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, inaczej – inkluzywny (*inclusive growth*). Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu zakłada działania zmierzające do podniesienia stopy zatrudnienia w krajach członkowskich, inwestowanie w podnoszenie kwalifikacji i szkolenia, modernizację rynków pracy i systemów opieki społecznej, zwalczanie ubóstwa. Unia Europejska chciałaby w ten sposób zapewnić, aby korzyści ze wzrostu gospodarczego rozkładały się równomiernie, a obywatele Unii mieli równe szanse i możliwości. Takie ujęcie rozwoju inkluzywnego podkreśla społeczny wymiar Strategii Europa 2020 [Dumitrescu 2016].

Cechą europejskiego podejścia w realizowaniu polityki publicznej jest wymierne określenie celów oraz monitorowanie głównych indeksów pomiaru. Dla wypełnienia priorytetów i założeń Strategii Europa 2020, Unia Europejska określiła kilka nadrzędnych, wymiernych celów, będących równocześnie wskaźnikami realizacji Strategii. Dla osiągnięcia wzrostu inkluzywnego najważniejsze są:

1. Podwyższenie wskaźnika zatrudnienia kobiet i mężczyzn w wieku 20-64 lat do 75 %.

2. Zapewnienie lepszego poziomu wykształcenia poprzez:

- zmniejszenie odsetka młodych ludzi przedwcześnie porzucających naukę do poziomu poniżej 10%;
- dążenie do tego, by co najmniej 40% osób w wieku 30-34 lat miało wykształcenie wyższe (lub równoważne).

3. Zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym co najmniej o 20 mln.

Abstrahując od kwestii osiągania tych celów (zarówno na poziomie UE, jak i państw członkowskich, które ustalały swoje cele krajowe), wyraźnie widać, że Unia Europejska jest zróżnicowana pod względem spójności społecznej i wzrostu inkluzywnego, a kraje członkowskie osiągają bardzo różne wyniki w obszarach rynku pracy, edukacji czy sfery ubóstwa (tab. 2). Niepokoi, że sytuacja w tym względzie w wielu krajach się pogarsza.

Tabela 2. Wskaźniki wzrostu inkluzywnego i spójności społecznej w UE w latach 2007 i 2016

Kraj	Rynek pracy		Edukacja				Sfera ubóstwa	
	Stopa zatrudnienia (%)		Odsetek młodych ludzi (18-24 lata) przedwcześnie opuszczających naukę (%)		Odsetek osób w wieku 30-34 lata z wyższym wykształceniem (%)		Odsetek osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (%)	
	2007	2016	2007	2016	2007	2016	2007	2016
UE-28	69,8	71,1	14,9	10,7	30,1	39,1	24,5**	23,5
Austria	72,8	74,8	10,8	6,9	20,9	40,1	16,7	18,0
Belgia	67,7	67,7	12,1	8,8	41,5	45,6	21,6	20,7
Bułgaria	68,4	67,7	14,9	13,8	26,0	33,8	60,7	40,4
Chorwacja	63,9	61,4	4,5	2,8	16,8	29,3	31,1***	27,9
Cypr	76,8	68,7	12,5	7,6	46,2	53,4	25,2	27,7
Czechy	72,0	76,7	5,2	6,6	13,3	32,8	15,8	13,3
Dania	79,0	77,4	12,9	7,2	38,1	47,7	16,8	16,7
Estonia	76,9	76,6	14,4	10,9	33,5	45,4	22,0	24,4
Finlandia	74,8	73,4	9,1	7,9	47,3	46,1	17,4	16,6
Francja	69,3*	70,0	12,8	8,8	41,4	43,6	19,0	18,2
Grecja	65,8	56,2	14,3	6,2	26,3	42,7	28,3	35,6
Hiszpania	69,7	63,9	30,8	19,0	40,9	40,1	23,3	27,9
Holandia	77,8	77,1	11,7	8,0	36,4	45,7	15,7	16,7
Irlandia	75,1	71,4	11,8	6,3	43,3	52,9	23,1	24,2
Litwa	72,7	75,2	7,8	4,8	36,4	58,7	28,7	30,1
Luksemburg	69,6	70,7	12,5	5,5	35,3	54,6	15,9	19,8
Łotwa	75,2	73,2	15,6	10,0	25,7	42,8	35,1	28,5
Malta	58,6	69,6	30,2	19,7	20,8	29,9	19,7	20,1
Niemcy	72,9	78,6	12,5	10,3	26,5	33,2	20,6	19,7
Polska	62,7	69,3	5,0	5,2	27,0	44,6	34,4	21,9
Portugalia	72,5	70,6	36,5	14,0	19,5	34,6	25,0	25,1
Rumunia	64,4	66,3	17,3	18,5	13,9	25,6	47,0	38,8
Słowacja	67,2	69,8	6,5	7,4	14,8	31,5	21,4	18,1
Słowenia	72,4	70,1	4,1	4,9	31,0	44,2	17,1	18,4
Szwecja	80,1	81,2	8,0	7,4	41,0	51,0	13,9	18,3
Węgry	62,3	71,5	11,4	12,4	20,6	33,0	29,4	26,3
Wlk Brytania	75,2	77,5	16,6	11,2	38,3	48,2	22,6	22,2
Włochy	62,7	61,6	19,5	13,8	18,6	26,2	26,0	30,0

* dane za 2014 r.; ** dane dla UE-27; *** dane dla 2010 r.

Źródło: [Eurostat 2018].

Podjęcie do spójności społecznej, jakie prezentuje Unia, implikuje znaczącą rolę państwa jako podmiotu zbiorowego w zmniejszaniu nierówności i zwiększaniu włączenia społecznego. Unia Europejska postrzega również państwo jako klucz do

osiągnięcia nowoczesnej spójności społecznej na poziomie regionalnym i wewnątrz państw członkowskich. Rola UE w osiągnięciu spójności społecznej jest uzupełnieniem roli państw członkowskich (co wynika z zasady subsydiarności), a szczególne znaczenie w tym zakresie ma polityka spójności.

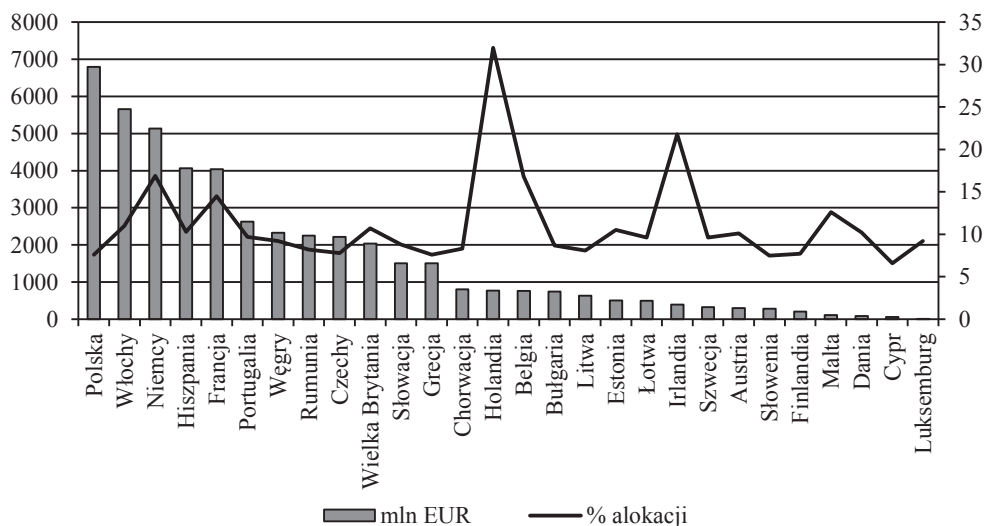
4. Polityka spójności UE na rzecz spójności społecznej i inkluzywności

Celem polityki spójności jest zmniejszenie różnic w rozwoju regionów i promocja równych szans dla wszystkich, niezależnie od tego, gdzie żyją. Fundusze polityki spójności mają wносить wkład w realizację działań Unii prowadzących do wzmocnienia jej spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej oraz mają przyczyniać się do realizacji unijnej strategii na rzecz wzrostu inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu [Rozporządzenie 1303/2013, art. 89]. Komponent społeczny w polityce spójności jest tylko jednym z trzech (obok spójności gospodarczej i terytorialnej), a polityka spójności polega nie tylko na zwalczaniu wykluczenia społecznego i ubóstwa, jednak wynikające z niej zadania dla polityki społecznej są wyraźne, chociaż istnieje większa zgoda co do tego, co zagraża spójności społecznej (bezrobocie, ubóstwo, wykluczenie społeczne), niż co ona promuje i daje [Golinowska 2011].

Opierając się na doświadczeniach z poprzednich okresów, w 2013 r. polityka spójności przeszła szeroko zakrojoną reformę, aby pomóc w bardziej strategicznym i skutecznym wykorzystaniu funduszy UE. Na lata 2014-2020 ustalono 11 celów tematycznych wspierających wzrost gospodarczy [Rozporządzenie 1303/2013, art. 9]; trzy z nich są bezpośrednio związane z osiąganiem spójności społecznej i wzrostu inkluzywnego: promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wspieranie mobilności siły roboczej (cel 8), promowanie włączenia społecznego oraz zwalczanie ubóstwa i wszelkich form dyskryminacji (cel 9), inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie (cel 10). Do zagwarantowania, że kwestie społeczne otrzymają wystarczającą uwagę, ma przyczynić się zapis w art. 92 (4) rozporządzenia ogólnego, że procentowy udział Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w całości środków funduszy polityki spójności na szczeblu Unii nie może być w państwach członkowskich mniejszy niż 23,1%. Ponadto EFS, którego misja obejmuje walkę z ubóstwem, wzmacnianie integracji społecznej i promowanie równości płci, niedyskryminacji i równych szans, przyczyniając się w ten sposób do realizacji priorytetów Unii w zakresie wzmocnienia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, podlega koncentracji tematycznej. Co najmniej 20% całkowitych zasobów EFS w każdym państwie członkowskim przeznaczane jest na cel tematyczny 9 [Rozporządzenie 1304/2013, art. 4]. W ramach tego celu wyznaczono 6 priorytetów inwestycyjnych dla inkluzywności społecznej [Rozporządzenie 1304/2013, art. 3]: aktywne włączenie, w tym zwiększenie szans na zatrudnienie;

integracja społeczności marginalizowanych; zwalczanie wszelkich form dyskryminacji oraz promowanie równych szans, poprawa dostępu do wysokiej jakości usług; promowanie ekonomii społecznej i wsparcie dla przedsiębiorstw społecznych; strategie rozwoju lokalnego kierowane przez społeczność. Także EFRR ma w swoim zakresie priorytety inwestycyjne służące wsparciu inkluzji społecznej: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, wspieranie rewitalizacji ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich; wsparcie przedsiębiorstw społecznych; inwestycje dokonywane w kontekście strategii na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność [Rozporządzenie 1301/2013, art. 5].

Budżet polityki spójności na realizację celów tematycznych 8, 9 i 10 na okres 2014-2020 wynosi 149,8 mld euro, z czego prawie 75% stanowią środki EFS. Do tego dochodzą jeszcze zasoby z innych EFSI, przede wszystkim z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (21,6 mld euro). Alokacje poszczególnych państw członkowskich na cel 9, najbardziej związane z inkluzywnością oraz podlegający koncentracji tematycznej, przedstawia rysunek 1.

Rys. 1. Alokacje środków w ramach polityki spójności na cel tematyczny 9 (włączenie społeczne) w państwach członkowskich w latach 2014-2020 (w mln euro – lewa oś, w % alokacji – prawa oś)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej.

Wstępne analizy pokazują jednak, że istnieje wiele trudności skutecznego wykorzystania europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych w walce z ubóstwem i wykluczeniem społecznym [Van Lierop 2016]. Kwestie takie, jak ograniczone zaangażowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego w programowanie, wdrażanie i monitorowanie lub identyfikowanie najważniejszych grup docelowych są kluczowe dla powodzenia polityki spójności w walce z wykluczeniem społecz-

nym. Brak koordynacji między funduszami strukturalnymi a środkami krajowymi, niska jakość odpowiednich strategii na szczeblu krajowym lub brak długoterminowego podejścia do finansowania z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych mogą poważnie zagrozić skutecznej realizacji polityki spójności w państwach członkowskich. Trudności takie, jak istnienie skomplikowanych procedur dostępu do finansowania lub skupienie się na wskaźnikach wyników, a nie na rzeczywistych efektach, sugerują istnienie problemów strukturalnych, które leżą u podstaw ram polityki spójności. Są to obszary wymagające dalszych działań na poziomie UE.

5. Zakończenie

Trwały, zrównoważony wzrost gospodarczy staje się powszechnym i najbardziej pożądanym celem, a jego osiągnięciu sprzyja wysoki poziom spójności społecznej i inkluzywność. Kraje Unii Europejskiej są bardzo zróżnicowane pod tym względem, osiągają różne wyniki w obszarach rynku pracy, edukacji czy sfery ubóstwa. Polityka spójności ma pomagać w zmniejszaniu tych różnic. Skoncentrowanie środków Europejskiego Funduszu Społecznego na wspieraniu włączenia społecznego jest niewątpliwie dobrym kierunkiem, jednak aby zwiększyć efektywność takich działań, konieczne jest większe zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego. Jak podkreślają S. Golinowska i E. Kocot, polityka spójności zawiera treści wskazujące na respektowanie potrzeb ludzi także w tych miejscach, gdzie żyją, zawiera mechanizmy pozwalające na zwiększenie dostępności niezbędnych usług społecznych, możliwość rozwoju kapitału ludzkiego oraz politycznej i społecznej partycypacji [Golinowska, Kocot 2013, s. 11]. Właściwe wykorzystanie tej polityki nie tylko może stworzyć szanse rozwoju mniej zróżnicowanego przestrzennie, lecz także sprzyjać osłabieniu największej bariery przyszłego rozwoju – ograniczenia potencjału zasobów ludzkich.

Literatura

- Berger-Schmitt R., 2000, *Social cohesion as an aspect of the quality of societies: concept and measurement*, EuReporting Working Paper, no. 14.
- Bernard P., 1999, *Social Cohesion: A. Critique*, Canadian Policy Research Networks, Discussion Paper, no. 09.
- Borowiec J., 2016, *Wzrost gospodarczy a zmiany w spójności gospodarczej i społecznej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 416, s. 26-35.
- Council of Europe, 2010, *New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion*, approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 July 2010.
- Dumitrescu A.L., 2016, *The social dimension of "Europe 2020" strategy: the inclusive growth*, Knowledge Horizons – Economics, vol. 8, no. 1, s. 68-72.
- Durkheim E., 1957, *Suicide: A Study in Sociology*, Free Press, New York.

- Durkheim E., 1999, *O podziale pracy społecznej*, PWN, Warszawa.
- Dziembała M., 2017, *Spójność społeczna w krajach i regionach Unii Europejskiej w świetle wskaźnika postępu społecznego*, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, nr 51 (3), s. 142-154.
- Easterly W., Ritzen J., Woolcock M., 2006, *Social cohesion, institutions and growth*, Economics and Politics, t. 18, nr 2, s. 103-120.
- Eurostat, 2018, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (5.02.2018).
- Friedkin N., 2004, *Social Cohesion*, Annual Review of Sociology, t. 30, s. 409-425.
- Golinowska S., 2011, *O spójności i kapitale społecznym oraz europejskiej i polskiej polityce spójności*, Polityka Społeczna, nr 5-6, s. 13-21.
- Golinowska S., Kocot E., 2013, *Spójność społeczna. Stan i perspektywy rozwoju społecznego kraju w przekrojach regionalnych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Gore C., Figueiredo J.B., 2003, *Wykluczenie społeczne i polityka przeciwdziałania ubóstwu*, Problemy Polityki Społecznej, nr 5.
- Hirschfield A., Bowers K.J., 1997, *The effects of social cohesion on levels of recorded crime in disadvantaged areas*, Urban Studies, Vol. 34, no. 8, s. 1275-1295.
- Malinowski G.M., 2016, *Nierówności i wzrost gospodarczy. Sojusznicy czy wrogowie*, PWN, Warszawa.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego..., Dz.U. L 347 z 20.12.2013.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego..., Dz.U., L 347 z 20.12.2013.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego..., Dz.U., L 347 z 20.12.2013.
- Spicker P., 2014, *Cohesion, exclusion and social quality*, International Journal of Social Quality, no. 4 (1), s. 95-107.
- Szarfenberg R., 2010, *Marginalizacja i wykluczenie społeczne – panorama językowo-teoretyczna*, w: Szarfenberg R., Żołędowski C., Theiss M. (red.), *Ubóstwo i wykluczenie społeczne – perspektywa poznawcza*, ELIPSA, Warszawa.
- Szatur-Jaworska B., 2005, *Diagnozowanie w polityce społecznej*, ASPRA, Warszawa.
- Traktat o Unii Europejskiej, 2016, (TUE, wersja skonsolidowana), Dz.U. UE, C 202 z 7.06.2016.
- Van Lierop Ch., 2016, *Harnessing cohesion policy to tackle social exclusion. Opportunities and limitations*, European Parliamentary Research Service, PE 583.785.
- White D., 2003, *Social policy and solidarity, orphans of the new model of social cohesion*, Canadian Journal of Sociology, Vol. 28, no. 1, s. 51-77.